

ФІЛОСОФСЬКИЙ ЖУРНАЛ У ДЗЕРКАЛІ СТАТИСТИКИ: 2009–2017¹

Сім років тому на сторінках «Філософської думки» було подано статтю її головного редактора Сергія Пролеєва під назвою «Призначення філософського журналу у дзеркалі статистики»². Автор піддав аналізу перші результати модернізації журналу, яку розпочала оновлена редакційна колегія у середині 2008 року, та порівняв їх із відповідними даними двох попередніх років. Сьогодні, напередодні 90-річного ювілею часопису та майже десятиріччя від початку модернізації, доречно продовжити традицію підбиття підсумків та охопити зором ще дев'ять років історії часопису: з 2009 по 2017 включно.

Дослідженню передувала тривала робота з розроблення сайту часопису, який я впровадила в дію у травні 2017-го, у грудні додатково обладнавши інструментами аналізу авторського складу та структурно-тематичного аналізу публікацій. Це дало змогу здійснити кількісний аналіз 32 показників, що характеризують демографічний, географічний та академічний склад авторського кола, структурний і тематичний виміри змістового наповнення часопису, а також ефективність його розповсюдження серед читачів.

Джерелом даних є розміщені на сайті архіви часопису за минуле десятиліття, інформація про передплату друкованого видання, а також дані про відві-

¹ Розширена версія матеріалу із візуалізацією даних доступна на сайті часопису за адресою: <http://journal.philosophy.ua/article/nid7665>.

² Див. Пролеєв, С. (2010). Призначення філософського журналу у дзеркалі статистики. *Філософська думка*, 6, 137–142.

дувачів сайту від пошукових систем. Джерелом відповідних даних за роки, що передували модернізації «ФД», є згадана стаття С. Пролеєва, що допомагає осмислити нинішній стан справ та уявити зміни, що відбулися відтоді.

Нарис перший: журнал та його автори

Демографія авторів. Почну вимальовувати статистичний портрет часопису з аналізу демографії його авторів. З початком модернізації відбулося суттєве збільшення щорічної кількості авторів: від 39 осіб у 2006-му цей показник сягає 81 у 2009, тобто зростає більш ніж удвічі. Відтоді кількість авторів залишається вищою, ніж до модернізації, а двічі (2010 та 2016) перевищує рівень 2009 року, сягаючи, відповідно, 83 та 85 осіб³, що можна вважати стабільним позитивним результатом.

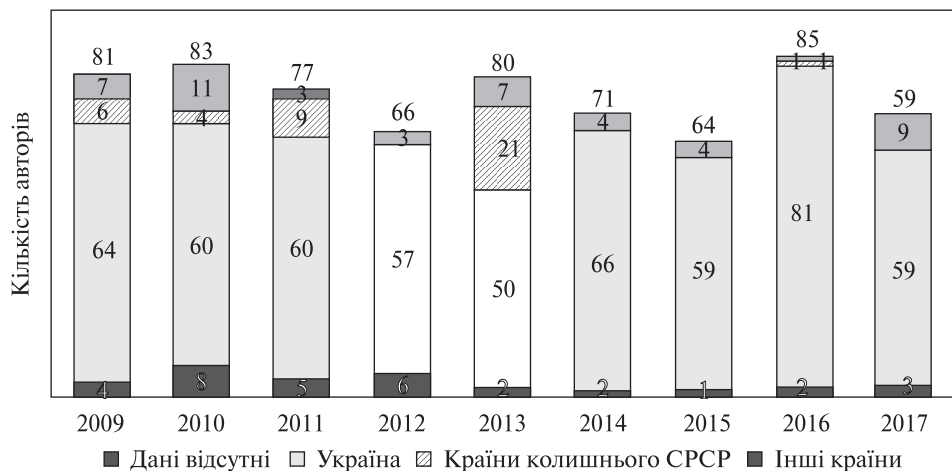
При цьому проблема гендерного дисбалансу, актуальна для вітчизняної науки в цілому, не оминає й «Філософську думку»: частка жінок у річній кількості дописувачів коливається від 18% до 36%, в середньому за досліджуваний період не перевищуючи 27%, а тенденція її зростання досі не намітилася. Що ж до публікаційної активності, то авторам-жінкам належить близько чверті усіх публікацій, що відповідає частці жінок у загальній кількості авторів.

Географія авторів. 2009 року дописувачами журналу стали 17 іноземних авторів (5 із них — представники країн колишнього СРСР), решту ж (64 особи) становили українці. Впродовж досліджуваного періоду «ФД» щороку друкувала матеріали 2–12 іноземних авторів (зокрема у перекладі) та 2–15 представників країн колишнього СРСР. Загалом за аналізований період описувачами журналу стали представники 12 країн та щонайменше 44 міст⁴.

Результат нібито вражаючий, але, якщо придивитися до кількісних показників, сумарна частка іноземних авторів за досліджуваний період становитиме лише 13%, переважну ж більшість (82%), як і раніше, становлять мешканці України. Ба більше, сягнувши максимуму 2013 року (28 іноземних дописувачів, причому переважна більшість — представники пострадянських країн), далі цей показник неухильно знижується до 2–4 іноземних авторів на рік, зростаючи до 9 лише у 2017 році (див. діагр.1).

³ Оскільки на сторінки журналу потрапляють автентичні тексти класиків філософської думки, які, вочевидь, не є авторами часопису в буквальному сенсі, необхідно обґрунтувати критерії вибірки «авторів». На сайті часопису Автором вважається персона, яка а) має принаймні одну публікацію будь-якого типу (стаття, репліка та ін.), зокрема у перекладі, а також б) є нині живим, діючим інтелектуалом.

⁴ Слід мати на увазі, що даний звіт побудовано на основі неповних даних, оскільки джерелом первинних даних стали архіви часопису за період, коли мета їх статистичної обробки не ставилася: особисті дані фіксувалися виключно для авторів статей, оминаючи авторів реплік, есеїв, доповідей та інших матеріалів. Так, за період з 2009 по 2012 рік доступні дані про країну перебування близько 90% авторів, в подальші роки цей показник збільшився до 98–99% і поки що залишається на цьому рівні. Розмір зумовленої цим похибки зазначено окремо для кожного показника.

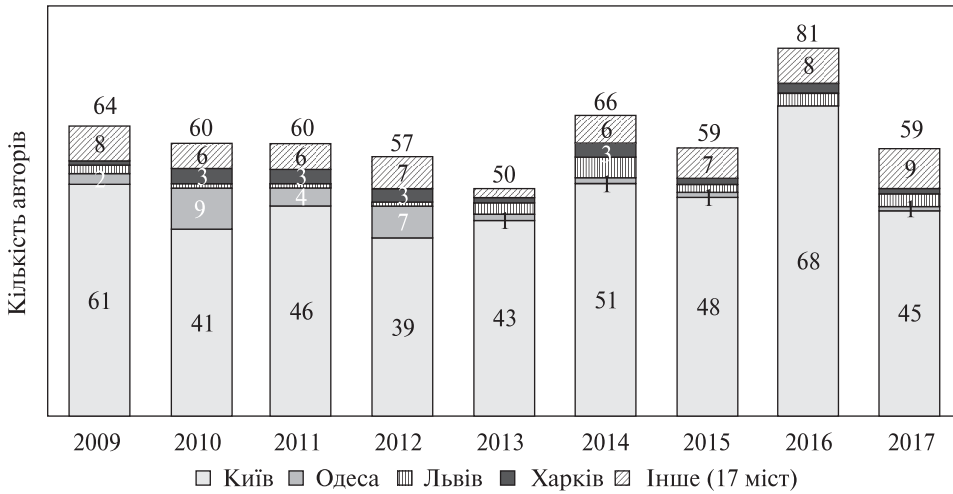
Діаграма 1. Географія авторів по країнах

Отже, слід констатувати, що курс на розширення географії авторів, вочевидь, узятий у 2009-му, зазнавав відчутних коливань в різні роки, в середньому залишаючись зіставним з рівнем 2009 року. Утім, дати однозначну оцінку цього показника складно: все залежить від того, яке співвідношення вітчизняних та іноземних авторів вважати найкращим для національного журналу.

Якщо про оптимальну частку іноземних авторів в національному журналі можна сперечатися, то географія українських авторів наразі, поза всяким сумнівом, залишається негативним моментом. Ще 2009 року С. Пролеєв характеризує ситуацію як «доволі прикру», зокрема через неприпустиму для загальнонаціонального часопису «диспропорцію між так званим центром та регіонами» нашої країни та майже повну відсутність серед дописувачів журналу авторів навіть з деяких великих університетських міст.

Сьогодні слід констатувати відсутність помітних змін цього показника: в середньому за час, відображений у наших даних, лівова частка дописувачів (77%) припадає на київських авторів. Подальші три місця з приблизно однаковими результатами посідають Одеса, Львів і Харків (відповідно 5, 4 і 3%). На представників інших 17 міст України припадає лише 11%. Серед таких міст — Донецьк, Кривий Ріг, Полтава, Северодонецьк, Вінниця та Дніпро (по три автори), Луганськ та Сімферополь (по два автори), а також Дрогобич, Запоріжжя, Луцьк, Ніжин, Черкаси, Чернівці та Чернігів (по одному автору). Помітної динаміки цього показника за досліджуваний період немає — навпаки, наразі має місце погіршення ситуації порівняно з 2010–2012 роками, насамперед, через зменшення кількості дописувачів з Одеси (див. діагр. 2).

Академічний профіль авторів. Професійний склад авторів стає дедалі різноманітнішим. У межах розглядуваного терміну окрім представників філософії дописувачами журналу стали фахівці з 13 інших академічних галузей:

Діаграма 2. Географія українських авторів

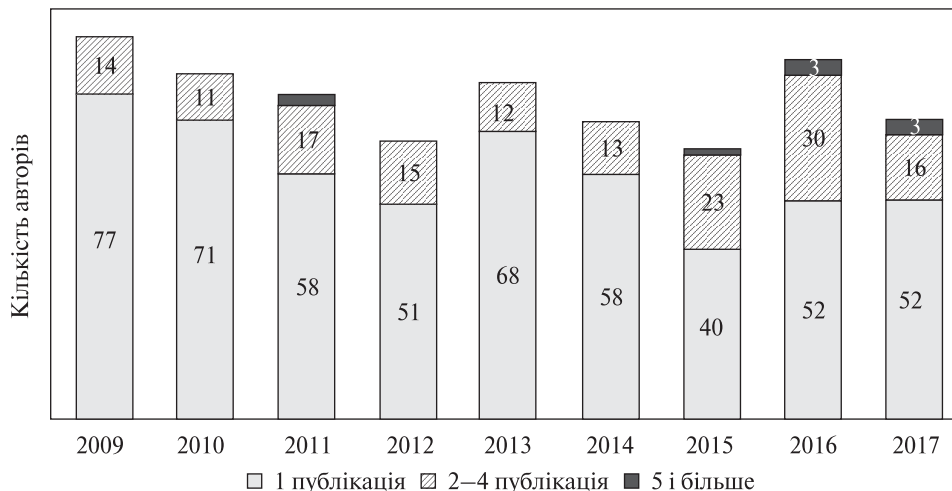
філології, історії, соціології, мистецтвознавства, політичних, юридичних та правничих наук, релігієзнавства і богослов'я, а також фізико-математичних і технічних наук⁵. Загалом представники всіх цих сфер науки становлять 24% у загальній кількості авторів. Для філософського часопису така структура видається майже ідеальною: «цеховий» діалог доповнюється, але не розмивається голосами інших фахових спільнот. Якщо ж додати, що більшість авторів-нефілософів долучаються до роботи через тематичні круглі столи «Філософської думки», то відбувається справді активне міждисциплінарне спілкування не лише на сторінках часопису, а й у живій дискусії.

Досить гармонійною є й *палітра організацій*, що їх представляють автори⁶: за майже декаду, що минула, дописувачами часопису ставали представники 142 організації. При цьому на «лідерів» — установи, представлені більш ніж 10 авторами (Інститут філософії, КНУ ім. Тараса Шевченка, Києво-Могилянська академія та ОНУ ім. І.І. Мечникова) — припадає лише 26% загальної кількості авторів, решта ж представлена доволі пропорційно: найчастіше 2–3 автори від організації.

Досить збалансована і структура представлених організацій за *типами*. Хоча основний склад авторів закономірно становлять представники університетів (51%) та Інститутів НАН України й інших країн (23%), представлені також інші установи 10 типів: видавництва, періодичні видання, культурні заклади, заклади неформальної освіти, релігійні організації тощо.

⁵ Неповні дані: інформація про науковий ступінь та дисциплінарну галузь від року до року доступна для 83–97% авторів.

⁶ Кожен автор може мати відношення до кількох організацій, тому загальна сума звіту перевищуватиме кількість авторів.

Діаграма 3. Розподіл авторів за річною кількістю публікацій

Значною мірою такий міжгалузевий діалог уможливився завдяки впровадженню 2009 року нового формату роботи — тематичних круглих столів та відповідних тематичних блоків, учасниками яких стають не лише представники академічної науки, а й обов'язково практики — реальні актори обговорюваних процесів.

Що ж до структури авторського загалу за *науковими ступенями*, то тут картина досить стабільна: від року до року частка докторів наук коливається у межах 39%–53% (45% в середньому за період); кандидатів наук — від 26% до 41% (36% за весь період), лише одного року (2014) сягаючи 48%; частка аспірантів та магістрантів мізерно мала: відповідно 3–5 та 1–3 особи на рік, тобто не більше як 7% від загальної кількості авторів на обидві ці категорії. Ймовірно, варто було б частіше надавати право голосу науковій молоді, хоч це дискусійне питання з огляду на теоретичний рівень текстів.

Оновлення авторського складу. Ще один важливий показник ефективності журналу — оновлюваність його авторського складу. Перш, ніж дослідити його, нагадаю, що кожного року найактивніші постійні автори встигають долучитися до створення 4–6 матеріалів (рекорди активності маємо у 2016 році: Кебуладзе — 11 матеріалів, Єрмоленко — 7 матеріалів) враховуючи статті у співавторстві, рецензії та доповіді на круглих столах. Так, у різні роки від 11 до 30 дописувачів встигали стати авторами чи співавторами 2–4 публікацій, а два-три — 5 та більше матеріалів. У переважній більшості це постійні автори, тоді як новачки зазвичай обмежуються однією-єдиною публікацією (див. діагр. 3).

В різні роки досліджуваного періоду до роботи долучаються від 64 до 85 унікальних авторів щороку, що за весь період становить 687 авторів, враховуючи те, що кожен автор може долучитися до публікації кілька років по-

спіль чи навіть щороку. За наявності в базі даних часопису 406 фізичних авторів (поза залежністю від кількості їх залучень до роботи), середній показник щорічної оновлюваності авторського складу за досліджуваний період сягатиме 59%. Це, безумовно, позитивний факт, оскільки, як і сім років тому, «відкриваючи можливості для публікації нових дописувачів, журнал не позбавляє такої можливості і тих, хто вже друкувався на його сторінках»⁷.

При цьому, однак, слід враховувати, що переважна більшість нових авторів є учасниками тематичних круглих столів із здебільшого невеличкими доповідями чи репліками, а також авторами рецензій та наукових повідомлень.

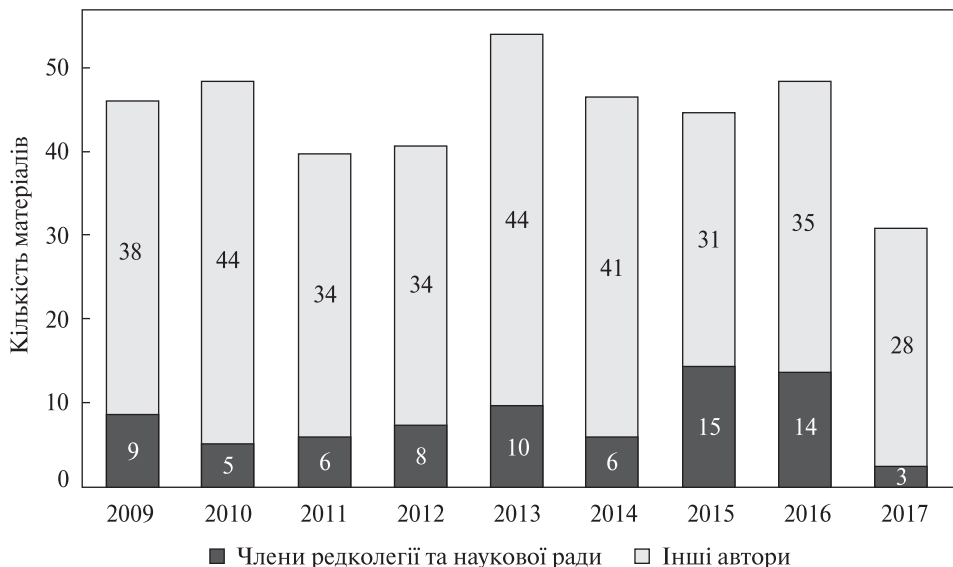
Публікаційна активність авторів. Цікавим показником є частка публікацій членів редакційної колегії (дописувачами є 11 з 15 членів редколегії, перелік яких здебільшого збігається з переліком найактивніших авторів) та наукової ради журналу (ще 19 осіб, з яких дописувачами журналу є 10) порівняно з матеріалами сторонніх авторів (385 осіб). Предмет аналізу — кількість і обсяг матеріалів, надрукованих ними впродовж досліджуваного періоду.

Кількість дописів членів редколегії та наукової ради у форматі статей порівняно з доробком інших авторів виявляється досить незначною: 19% загальної кількості статей чи 17% загального обсягу (див. діагр. 4). Інакше кажучи, близько 5% найактивніших авторів створюють близько 20% контенту, що цілком відповідає відомому принципу Вільфредо Парето, згідно з яким типовим для будь-якої організації є виконання 80 відсотків роботи 20 відсотками учасників процесу. Для наукового журналу такий результат уявляється близьким до оптимального: наявність стабільно 20-відсоткового внеску «авторського активу» дає змогу зберегти більш-менш стабільні та впізнавані почерк і обличчя журналу; 80% публікацій змінних авторів запобігають його «закостенінню».

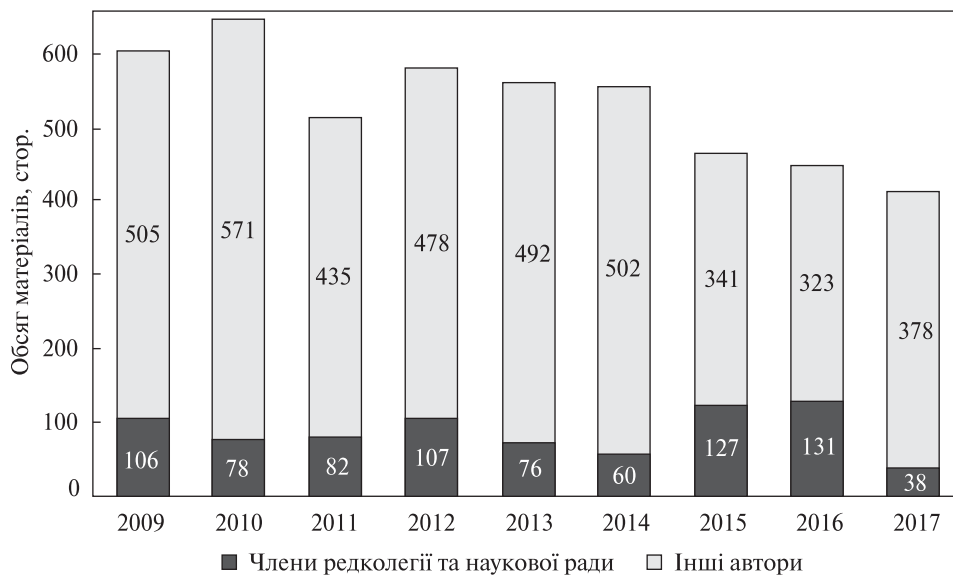
Схожу картину дає аналіз внеску цих груп авторів у створення контенту науково-комунікативного та загальногуманітарного блоків: в середньому за досліджуваний період членам редколегії та Наукової ради належить близько 20% загальної кількості, або 29% загального обсягу публікацій цих типів, що приблизно на 10% вище за частку дописів цих авторів у форматі статей. Це свідчить про цілком закономірний факт: члени редколегії беруть активну участь у круглих столах та інших заходах часопису, не утискаючи, утім, інших авторів щодо публікації наукових статей.

Наприклад, за дев'ять років головний редактор часопису академік Мирослав Попович став автором чотирьох статей, інший головний редактор — Сергій Пролеєв має за цей час п'ять статей, тоді як магістрант Андрій Леонов встиг опублікувати чотири за три останні роки. Такий результат точно не дає підстав запідозрити редколегію часопису у «кулуарності», про яку згадують

⁷ Див.: там само, с. 141.

Діаграма 4 а. Розподіл статей (теоретичний блок) за групами авторів

Діаграма 4 б. Розподіл статей (теоретичний блок) за групами авторів

учасники відповідного опитування⁸ стосовно української філософської періодики загалом, та використанні службового становища заради нарощування кількості публікацій.

⁸ Див.: Ясна, І. Філософська періодика очима фахової спільноти (с. 14–37).

Нарис другий: науковий журнал як простір діалогу

Дев'ять років тому одним із завдань, що поставила перед собою оновлена редколегія, стало доповнення формату академічного журналу іншою стилістикою — більш дискусійною й полемічною, що вможливило вихід за межі суто теоретичних міркувань у практичну площину через звернення до актуальних подій та проблем. Оцінювати типи публікацій та здійснювати їх статистичний аналіз можливо, лише орієнтуючись на ті завдання, які ставила собі редколегія журналу. Щоб скласти собі уявлення про пріоритети модернізації і розвитку видання, наведу розлогу цитату з узгодженої редколегією «Моделі журналу «Філософська думка»: «Модель журналу передбачає вирішення трьох основних видів завдань: а) власне теоретичних; б) науково-комунікативних, пов'язаних з існуванням філософського співтовариства; в) соціокультурних (загальногуманітарних), які відображають місце і ефект філософії в суспільстві. Цим пріоритетам відповідають три основні змістовні блоки кожного числа.

Перший (загальногуманітарний) являє собою, як правило, результат обговорення певної актуальної соціальної чи гуманітарної проблеми, що являє широкий публічний інтерес і щодо якої кваліфіковане філософське судження має евристичний ефект. До полемічного висвітлення питання додаються зазвичай пару матеріалів аналітично-дослідницького характеру. Назва цього тематичного блоку виносить на обкладинку числа, стає його топ-темою.

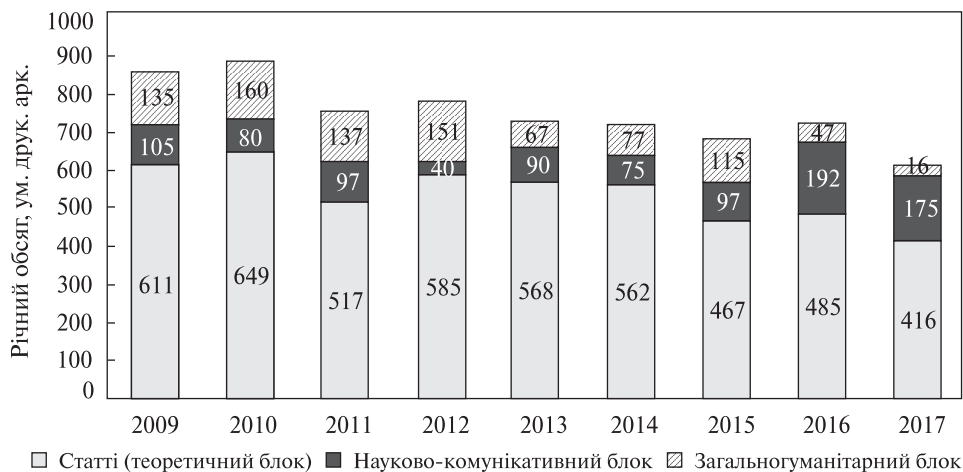
Другий (теоретичний) блок включає академічні філософські статті під різними рубриками. Серед них фігурують і переклади, супроводжувані аналітичними статтями (крім, зрозуміло, тих випадків, коли має місце публікація статті іноземного автора, подана в журнал).

Третій (науково-комунікативний) блок охоплює різноманітні матеріали, присвячені науковому життю, проблемам філософського товариства, новим виданням і т.п.».

Досліджуваний період був вельми динамічним для часопису, зокрема, неодноразово змінювалися та впроваджувалися формати публікацій: репліки, візії, повідомлення, есеї. Таке розмаїття вкрай ускладнює наскрізний аналіз архівів, тому для структурного аналізу журналу я ретроспективно розподілила всі архівні матеріали (а це близько 600 публікацій) за цими трьома блоками. До *теоретичного* увійшли СТАТТІ (як первісно україномовні, так і в перекладі) та ПЕРШОДЖЕРЕЛА (переклади засадових іншомовних текстів); до *загальногуманітарного* — ДИСКУСІЇ (матеріали круглих столів «ФД», перекладацьких семінарів та інших заходів); а *науково-комунікативний блок* увібрав у себе РЕПЛІКИ, ЕСЕЇ, ВІЗІЇ; ІНТЕРВ'Ю ТА ОПИТУВАННЯ; РЕЦЕНЗІЇ, а також НАУКОВІ ПОВІДОМЛЕННЯ. Така уніфікація дала змогу проаналізувати динаміку структурних змін часопису у розрізі загальної кількості та обсягів матеріалів різних типів.

При тому, що кількість та обсяг публікацій в кожному з цих блоків змінюється з року в рік, у загальному обсязі журналу левову частку (72%)

Діаграма 5. Обсяг матеріалів, що утворюють змістові блоки журналу

посідає теоретичний блок. На частку матеріалів загальногуманітарного блоку в середньому за досліджуваний період припало 14%, а на частку матеріалів науково-комунікативного — 13% (див. діагр. 5). Враховуючи курс на розширення стилістики журналу, узятий дев'ять років тому, можна вважати стабільну третину матеріалів неакадемічного характеру щовипуску добрим результатом, цілком достатнім для академічного журналу.

Круглі столи «Філософської думки». Зміст загальногуманітарного блоку утворюють матеріали круглих столів та інших дискусій, що кілька разів на рік організує редколегія «ФД». Вже 2009 року на сторінках часопису розміщено матеріали трьох тематичних круглих столів, а також Міжнародних філософсько-економічних читань у Львові, які посіли близько 12% річного обсягу журналу. Не враховуючи зменшень у 2010 та 2012 роках (відповідно до 9 та 5 відсотків), протягом досліджуваного періоду цей показник утримується на більш-менш стабільному рівні, в останні два роки стрибаючи відповідно до 27 та 29 відсотків.

Упродовж розглядуваного періоду круглі столи та інші дискусії відвідали 173 представники 14 галузей науки від філософів та соціологів до біологів та математиків⁹, а отже, завдання започаткувати традицію дискусій, «присвячених значущій темі, яка виходить за спеціалізовані рамки філософського цеху і є цікавою більш широкому й навіть суспільному загалу»¹⁰, можна вважати достойно виконаним¹¹.

⁹ Наразі доступні дані про галузь роботи лише 85% учасників дискусій.

¹⁰ Див.: Пролеєв (2010), с. 139.

¹¹ Добірка рецензій, надрукованих у «ФД», доступна на сайті часопису у розділі «Рецензії» або за посиланням: <http://journal.philosophy.ua/reviews>.

Термінологічні студії. Окрема актуальна для нашої спільноти тема — проблеми перекладу філософської літератури, насамперед термінологічні питання. Матеріали, присвячені цій темі, розсіяні по різних рубриках та представлені як статтями, так і матеріалами круглих столів та інших дискусій, тому для виокремлення їх на сайті часопису на додаток до тематичної рубрикації я впровадила маркер «Термінологічні студії».

Упродовж досліджуваного періоду матеріали, які можна позначити цим маркером (25 статей та 10 тематичних дискусій), з'являлися від 3 до 10 разів на рік. Тричі (2010, №3; 2015, №5 та 2016, №3) проблеми термінології тієї чи іншої галузі філософії ставали предметом тематичних чисел часопису, а від 2016 року — предметом спеціальних семінарів, що проводяться за підтримки членів редколегії «Філософської думки» 2-3 рази на рік.

Об'єктом інтересу термінологічних і перекладацьких студій найчастіше ставали загальнометодологічні питання (37%), проблеми перекладу текстів німецької філософії — М. Бубера, М. Гайдегера, Ю. Габермаса, Г. Гегеля та ін. (27%), переклад праць Аристотеля (6%), термінологія філософії свідомості (6%). По одній публікації присвячено термінологічним питанням логіки, естетики, епістемології, біблійній термінології та термінології патристики, а також термінології Декарта і Томи Аквінського. Крім того, проблемам перекладу і термінології присвячено два тематичні числа «ФД» (загальнометодологічні питання обговорювалися у №5 2015 року, логічна термінологія — у №3 2016-го), а також 5 спеціальних семінарів¹².

Рецензії. Вкрай важко дати оцінку рубриці «Рецензії», в якій за цей час з'явилося лише 49 матеріалів, що позбавляє сенсу якийсь кількісний аналіз. Можна лише констатувати зменшення останніми роками щорічної кількості рецензій від «фатально малого» показника шість на рік у 2009-му¹³ до ганебно малого — дві на рік у 2016-му та 2017-му, що є прикрою тенденцією не лише «Філософської думки», а й інших філософських видань¹⁴.

Репліки, есеї, наукові повідомлення. Згідно із задумом, «малі форми ... опанування нових тем та сюжетів, висунення нових ідей» мали зробити журнал не лише «місцем оприявлення готових результатів, а й майданчиком, де відбуватиметься сам процес спільного наукового пошуку»¹⁵.

Зокрема, блок «Наукове життя» був анонсований 2008 року як майданчик для розміщення оперативних повідомлень про «заходи, що їх проводять філософи країни, про значущі інтелектуальні події в Україні та світі ... нові навчальні курси, освітні новації, роботу місцевих осередків українських

¹² Добірка матеріалів стосовно проблем перекладу і термінології доступна на сайті часопису на сторінці пошуку по публікаціях (Меню «Статті»). Для відбору слід обрати в полі «Тематика досліджень» варіант «Перекладацькі студії».

¹³ Див.: Пролеєв (2010), с. 141.

¹⁴ Див. підрозділ «Які основні вади, на вашу думку, має філософська періодика в Україні?» статті: Ясна І. Філософська періодика очима фахової спільноти (стор. 14–37).

¹⁵ Див.: Пролеєв (2010), с. 142.

філософів, про події міжнародного філософського життя», а також для «системного аналізу тенденцій розвитку (чи стагнації) інтелектуальної ситуації в провідних філософських країнах»¹⁶. Але впродовж 2009 року з'явилося лише шість матеріалів такого типу. Аналізуючи подальшу ситуацію, доводиться констатувати відсутність прогресу: після типового для попередніх параметрів стрибка до 10—11 публікацій у перші роки модернізації, у 2013—2017 кількість таких матеріалів зменшується до 3—6 на рік, що не сягає навіть рівня 2009 року.

Загалом за досліджуваний період опубліковано 44 повідомлення, більшість з яких (45%) присвячено науковим конференціям, конгресам та іншим подіям, що відбулися. 19% припадає на частку повідомлень про конкурси в царині філософії; 9% — на публікації про освітні новації; 8% — на новини наукової періодики та інтернет-ресурсів; по 7% — на презентації книжок і повідомлення про дослідницькі проекти.

Схожі результати демонструє рубрика «Репліки», запроваджена 2010 року. В межах досліджуваного терміну кількість матеріалів, які можна віднести до цього формату, ще нижча за кількість наукових повідомлень: 4 в перший рік від впровадження формату та 1—2 на рік відтоді.

Чи свідчать такі результати про недостатність зусиль редколегії чи пасивність фахової спільноти? Дозволю собі припустити, що йдеться радше про те, що рецензований академічний журнал не є найпридатнішим майданчиком для таких публікацій через технологічно зумовлену повільність академічного видання, яка внеможливіює використання його як дошки оголошень, каналу новин чи майданчика оперативного діалогу. Можливо, в нашій «плинній сучасності» збереження в академічному журналі, ба більше, на папері, варті багаторазово перевірені фундаментальні результати досліджень, для віддзеркалення ж процесу наукового пошуку існують більш релевантні медіа? Зокрема, ними можуть виступати спеціалізовані сторінки у Facebook та інші електронні ресурси.

Саморефлексія філософської спільноти. Інша річ з «інформацією про дослідницькі проекти, освітні новації та системний аналіз інтелектуальної ситуації», яку 2008 року позиціонували як необхідну, але майже не представлену на сторінках часопису складову блоку «Наукове життя»¹⁷. Проте аналіз архівів часопису демонструє, що такі матеріали просто не впадають в очі через різноплановість та багатоформатність, з'являючись у різних рубриках — від «Історії філософії» до «Логіки» і «Філософії освіти» та у форматі статей, матеріалів круглих столів, коротких повідомлень тощо.

Власне «системним аналізом тенденцій розвитку» філософії є низка матеріалів, присвячених кризі філософії в освітній системі (2014, №4; 2015, №6 та ін.) та побутуванню філософії в публічному просторі (2017, №1).

---

¹⁶ Див.: там само.

¹⁷ Див.: там само.

Майже в кожній тематичній рубриці від онтології та логіки до філософії політики та естетики знаходимо роздуми якщо не про «освітні новації», то про методіку викладання цих дисциплін¹⁸. Чимало статей та цілих тематичних блоків присвячено взаємодії філософії з іншими соціальними інститутами: від літератури (тематичне число 2011, №1) до політики (2014, №3) чи релігії¹⁹. Спеціальні тематичні блоки присвячено станові тих чи інших галузей філософії в Україні, як-от феноменології (2009, №1), естетики (2009, №6), логіки (2010, №5), аналітичної філософії (2011, №3), релігієзнавства (2013, №3), філософії свідомості (2016, №2) тощо.

Отже, важко звинуватити фахову спільноту загалом та «ФД» як один з майданчиків її діалогу у відсутності саморефлексії та небажанні обговорювати професійні проблеми та новації. Щоб зробити результати цієї рефлексії видимими, на сайті часопису я впровадила спеціальний маркер «Саморефлексія філософської спільноти», яким на додаток до тематичного розподілу позначила (дуже умовно, звісно ж) матеріали такого типу. Станом на сьогодні їм вдалося нарахувати більш як 60²⁰.

Переклади іншомовних текстів та іншомовні публікації. На завершення сюжету згадаю публікацію перекладів іншомовних текстів — як класичних першоджерел, так і статей сучасних авторів. Усього за дев'ять років надруковано 53 переклади, більша частина яких припадає на переклади з французької (30%), німецької (24%), російської (23%) та англійської (17%) мов. Решта (по 2%) розподіляється між латиною, давньогрецькою та білоруською мовами.

Слід зазначити також появу в останніх числах публікацій іноземними мовами, що відповідає нинішнім вимогам ДАК для фахових видань. Що ж до російськомовних текстів, то їх обов'язково перекладають українською, оскільки, згідно з реєстраційними документами, «ФД» є україномовним журналом.

Нарис третій: науковий журнал як осередок академічної науки

Увага до гуманітарно-полемічного та науково-інформаційного блоків жодним чином не зменшує значущості академічної складової часопису. Для тематичного аналізу статей на сайті часопису

¹⁸ Див., напр.: Бойченко, М. (2013). Соціальна філософія як загальна соціальна теорія та навчальна дисципліна. *Філософська думка*, №5. с. 60-72, Баумейстер, А. (2013). Онтологія як філософська дисципліна: український контекст. *Філософська думка*, №5. с. 26—40 чи Кебуладзе, В. (2013). Феноменологія і герменевтика у структурі філософської і гуманітарної освіти. *Філософська думка*, №5. с. 51-59.

¹⁹ Див., напр.: Панич, О. (2014). Церква — університету: український контекст. *Філософська думка*, №1. с. 78—96.

²⁰ Добірка матеріалів, що містять елементи саморефлексії сучасної філософської спільноти, доступна на сайті часопису у розділі «Рефлексії» або за посиланням: <http://journal.philosophy.ua/reflection>.

довелося сформувати нову структуру рубрик, адже журнальна рубрикація, мінлива і плинна (станом на кінець 2017 року я нарахувала 160 рубрик, більшість яких нараховує 1—5 публікацій), унеможлиблювала наскрізний аналіз архівів. Поряд зі згаданими вище рубриками — «Наукове життя», «Перекладацькі студії» та «Саморефлексія філософської спільноти» — створено розділи «Теоретична філософія», «Практична філософія» та «Історія філософії, архівні студії, історіографія». Кожна з рубрик може вміщувати необмежену кількість підрубрик, що надає можливість як узагальненого, так і детального аналізу. За цією структурою я ретроспективно (і, звісно, дуже умовно) розподілила близько 800 матеріалів усіх типів, які були надруковані від 2009 року, що дало можливість углядіти деякі закономірності й тенденції²¹.

Практична філософія. Перше, що впадає в очі, — це помітний нахил у бік практичної філософії: питання політики, національної ідентичності, воєн і соціальних конфліктів, з одного боку, та філософські проблеми повсякденного життя — з іншого, викликають закономірний інтерес в наші неспокійні часи. Матеріали практичної спрямованості посідають майже половину загальної кількості публікацій за досліджуваний період, а в тривожному 2014 році цей показник перевищив 60%.

У самому ж умовному блоці «Практична філософія» відзначаю зростання інтересу до соціально-політичних питань, яких стосується близько половини публікацій, а в окремі роки — до 70%. Помітна частка публікацій (близько 13%) зачіпає питання естетики та філософії мистецтва, зокрема, відносини філософії й літератури (цій темі також присвячене тематичне число часопису). Далі йдуть філософія релігії, релігійна філософія та релігієзнавство (12%), філософія культури та філософська антропологія (10%), філософія освіти (7%). Поодинокими статтями представлена царина етики та філософії моралі.

Серед найчастіше повторюваних соціально-політичних тем виокремлюється проблематика воєн, соціальних конфліктів та революцій, яка вийшла на перше місце за популярністю в останні чотири роки через конфлікт на Донбасі, а згодом актуалізувалася через соту річницю Жовтневої революції. До цієї рубрики можна віднести щонайменше 19 матеріалів та 4 тематичні випуски 2013—2017 років — що дуже характерно на тлі відсутності релевантних публікацій за попередній період²².

Суміжне питання — легітимація владних дискурсів, її онтологічні засади, соціокультурні чинники та форми, зокрема, терор і насильство. Ця тема,

---

²¹ Враховуючи, що кожна публікація може бути віднесена більш ніж до однієї рубрики, загальна сума звіту може перевищувати фактичну кількість публікацій.

²² Добірки публікацій за кожною з розглянутих та інших рубрик доступні на сайті часопису на сторінці «Статті». Для відбору потрібних матеріалів слід обрати необхідні рубрики (одну чи декілька) зі списку «Тематика досліджень».

представлена на сторінках часопису 2009 року, після тривалої паузи повертається у 2013-му і не втрачає популярності донині. До цієї рубрики можна віднести щонайменше 17 публікацій та 2 тематичні блоки часопису.

Поряд із зазначеними закономірно постає тема націй та національної ідентичності, зокрема, пошуку ідентичності і власного історичного шляху Україною та Європою (принаймні 13 публікацій впродовж майже декади), політики соціально-культурної та національної пам'яті (11 публікацій і одне тематичне число), а також міркування і дискусії про роль інтелектуалів у сучасному суспільстві (11 публікацій і один тематичний випуск), питання міжкультурного діалогу і толерантності у глобалізованому світі (8 публікацій і одне тематичне число) та ін.

Предметом стабільного інтересу з року в рік є філософія освіти, стосунк до якої мають близько 7% публікацій. Левова частка таких матеріалів присвячені філософській освіті, досвідів викладання філософських дисциплін. Останніми роками увиразнюється суміжна тема: спроби реідентифікації філософії та пошуки її місця в сучасній системі освіти, зокрема неформальної, а з 2017 року — осмислення специфіки побутування філософії у публічному просторі.

Теоретична філософія. В узагальненому блоці «Теоретична філософія» варто відзначити розвідки у відносно нових для української філософії тематичних і теоретико-методологічних площинах. Наприклад, філософії свідомості після поодиноких публікацій 2010 та 2012 років за останні два роки присвячено 17 матеріалів, серед яких статті українських та іноземних авторів, термінологічні дискусії, а також тематичне число часопису.

Серед «старих» тем переважають феноменологія, герменевтика та філософія досвіду (щонайменше 29 публікацій і два тематичні блоки), аналітична філософія (17 публікацій і 2 тематичні блоки), логічні студії (12 публікацій і 2 тематичні блоки).

Географія історико-філософських досліджень. Говорити про історико-філософську складову «Філософської думки», ймовірно, не зовсім доречно: цю нішу в нашій країні успішно займає часопис «Sententiae», тоді як зоною уваги «Філософської думки» є радше царина соціальної та практичної філософії. Строго кажучи, в межах майже десяти років, що минули, до історико-філософських можна віднести лише поодинокі статті. Утім, ніщо не заважає позначити географічними мітками різноманітні матеріали, явним чином присвячені тій чи іншій філософській традиції чи персоні.

Такий підхід дає змогу зафіксувати велику (й дедалі більшу) частку досліджень української філософії (близько 80 публікацій і 3 тематичні числа), філософії радянських часів та сучасної філософії пострадянських країн — Росії, Грузії, Білорусі, Литви (26 публікацій і 3 тематичні числа). Значно менше уваги автори приділяють іноземним філософським традиціям. Так, античній філософії присвячено 20 публікацій і 2 тематичні числа, сучасній континен-

тальній та англо-американській філософії — 19 матеріалів, поодинокими текстами представлені більш давні європейські філософські традиції та східні філософії.

Предметом майже 90% публікацій, присвячених українській філософії, є сучасна філософія приблизно від другої третини ХХ століття, чимало представників якої були свідками (а радше, активними учасниками) переламного періоду та народження пострадянської вітчизняної філософії. В межах цього періоду, своєю чергою, більш як 70% матеріалів присвячено київському філософському колу, а точніше — Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди та Київському національному університету ім. Т. Шевченка. До речі, це цілком корелює з розглянутою вище географією авторів часопису. Власне, крім київської представлена лише одна філософська традиція — одеська; решта матеріалів мають загальноукраїнське охоплення.

Урізноманітнюють формати публікацій у межах історико-філософської проблематики біографічні студії. Насамперед вони представлені 11 публікаціями в межах проекту Тетяни Чайки «Доторк: усні історії філософії», який розгортався на сторінках часопису впродовж п'яти років. Поодинокі дописи пов'язані з представниками Києво-Могилянської академії, Інституту філософії, філософського факультету ОНУ ім. І.І. Мечникова та ін. У межах аналізованого терміну опубліковано 37 матеріалів біографічного характеру (здебільшого у форматі статей чи інтерв'ю), в яких висвітлено постаті та концепції 19 сучасних українських та російських філософів: Сергія Кримського (7 публікацій), Вілена Горського (5 публікацій), Дмитра Чижевського (4 публікації) та ін.

Дослідження більш давньої історії української філософії присвячені кільком постатям. Це Григорій Сковорода (близько 50% публікацій, а також відповідний тематичний випуск), Тарас Шевченко (14% публікацій та тематичний випуск), Пантелеймон Куліш та Іван Мірчук, яким присвячено по одній публікації. Решту (21%) становлять матеріали більш загального характеру.

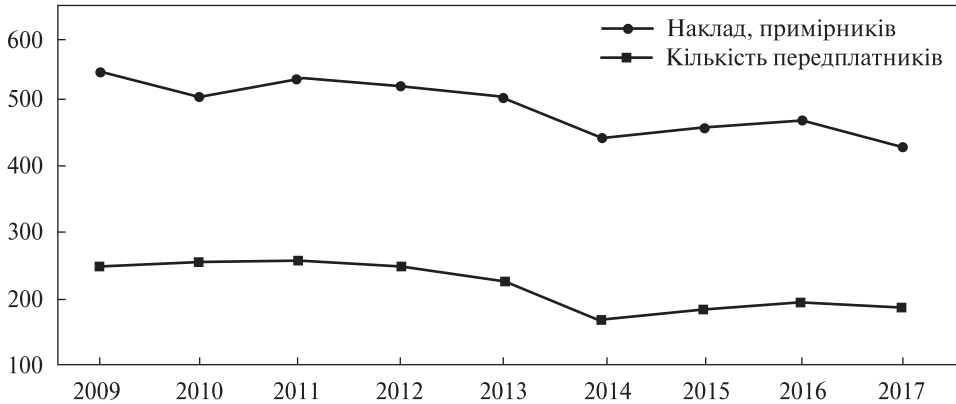
Нарис четвертий: читачі

Перше питання, що має виникати в автора, який планує публікацію статті: хто цю статтю прочитає? Це питання підводить нас до третьої й останньої складової портрету філософського журналу — до його читачької аудиторії. «Право голосу» самим читачам надано в іншій статті цього числа²³, а поки спробую оцінити результативність журналу у донесенні праць авторів до читачів.

Обсяг журналу. Спершу подивимося на обсяг журналу, який щомісяця отримують читачі. 2009 року відбулося суттєве збільшення річних обсягів журналу порівняно з попередніми роками: з 60 до 70 друкованих аркушів на

---

²³ Див. с. 14—37 цього числа «ФД».

Діаграма 6. Середньомісячні наклад та кількість передплатників

рік. Сьогодні доводиться констатувати, що цей рівень вдалося утримати лише два роки поспіль, 2009-го та 2010-го, коли річний обсяг сягнув рекордних 75 аркушів. В наступні п'ять років цей показник поступово знижується від 65 до рекордно низьких 59 аркушів (2016-го), а 2017 року повертається до 62 друкованих аркушів.

Утім, оперуючи такими даними слід враховувати, з одного боку, специфіку періодичних видань, обсяг яких зазвичай позначений у реєстраційних документах, а з іншого — договірні відносини з друкарнями. Коли умови співпраці «ФД» з «Академперіодикою», що друкує часопис, надавали можливість оперативно скоригувати обсяг чергового числа, журнал не нехтував цим (навіть попри фінансові завади). Натомість наразі така можливість майже відсутня. Припустимі тільки невеличкі коливання в межах зареєстрованого обсягу.

Станом на сьогодні можна виокремити п'ять основних каналів доступу читачів до матеріалів «Філософської думки»: 1) наклад паперового видання, що поширюється за передплатою; 2) додаткові накладі для поширення на різноманітних заходах; 3) паперові архіви у головних бібліотеках України, по яких здійснюється обов'язкова розсилка примірників; 4) сайт часопису; 5) електронні архіви на порталі наукової періодики Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського та інших бібліотек.

Передплата та додаткові накладі. Аналізуючи розповсюдження друкованих примірників, слід констатувати зменшення накладів часопису: від 536 примірників щомісяця у 2009-му до 431 — у 2017 році (див. діагр. 6). Пропорційно зменшилася середньомісячна кількість примірників, розповсюджуваних за передплатою: від 256 2009 року до 190 2017-го. Решта примірників щомісяця поширюються авторами, членами редколегії та іншими особами, що мають стосунок до академічної філософії, на наукових конференціях, семінарах, публічних лекціях та інших тематичних заходах.

Діаграма 7. Щомісячна відвідуваність сайту часопису 2017 року

Станом на сьогодні розповсюдження друкованого журналу здійснюється тільки цими двома способами. Про вади такої схеми свідчать запитання читачів про можливість придбати окремі випуски часопису, зокрема, минулих років, що регулярно надходять через сайт та на Фейсбук-сторінку часопису.

Сайт часопису. Натомість кількість читачів електронної версії часопису²⁴ зростає, що корелює із результатами опитування фахової спільноти щодо стану філософської періодики в Україні²⁵, згідно з яким переважна більшість читачів з різних причин віддають перевагу саме електронним журналам. За сім місяців, що минули від запуску сайту, його середньомісячна відвідуваність зросла до 500 осіб, що трохи перевищує середньомісячний наклад паперової версії часопису станом на 2017 рік (див. діагр. 7). А за весь час існування сайт відвідали близько двох тисяч унікальних користувачів, які переглянули майже 18 тисяч сторінок сайту.

Більшість (42%) відвідувачів переходить на сайт із пошукових систем. На другому місці (25%) — переходи із соціальних мереж, що, зокрема, говорить про продуктивність сторінки часопису в мережі Facebook²⁶, яка створена на початку 2017 року, налічує більш ніж 800 послідовників та щомісяця відсилає на сайт 30–100 користувачів.

Найбільш запитуваним матеріалом цього року стала стаття, присвячена християнському платонізмові Григорія Сковороди, яку переглянули 650 унікальних відвідувачів. Далі з помітним відривом ідуть публікації тематичного числа, присвяченого побутуванню філософії у публічному просторі (близько 300 відвідувань на кожну статтю), низка статей із філософії свідо-

²⁴ Сайт часопису доступний за адресою: <http://journal.philosophy.ua>.

²⁵ Див.: Ясна, І. Філософська періодика: погляд фахової спільноти (с. 14–37).

²⁶ Сторінка часопису доступна за адресою: <https://www.facebook.com/philosophical.thought.ua>.

мості з різних випусків часопису (160–180 відвідувань), матеріали дискусій, присвячених перекладу термінології німецької філософії (140–150 переглядів), а також низка статей, присвячених філософським постатям сучасності (120–130 переглядів).

Паперові та електронні архіви бібліотек. Дещо менший обсяг матеріалів (архіви 2013–2016 років) доступний на порталі наукової періодики Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського. На жаль, наразі бібліотека не надає доступу до статистики порталу, утім, за даними Відділу наукової організації електронних інформаційних ресурсів бібліотеки, вже наступного року ці дані стануть доступними. Так само відсутня повна інформація про наявність і запитуваність матеріалів паперових чи електронних архівів часопису в інших бібліотеках країни, зокрема університетських, тому для розкриття цієї теми необхідне окреме дослідження.

Отже, можна з достовірністю судити лише про кількість читачів, що отримують доступ до журналу через передплату, розповсюдження додаткових накладів та електронний архів на сайті, залишивши поза зоною уваги тих читачів, що переглядають паперові чи електронні матеріали через бібліотеки.

Станом на 2017 рік це в сукупності близько тисячі осіб на місяць. Чи є це достатнім для країни, де функціонує 20 філософських факультетів та спеціальностей, а кафедри філософії є майже в кожному з 657 вищих навчальних закладів I–IV рівнів акредитації²⁷? Вочевидь, ні, а отже, пошук дієвих моделей донесення матеріалів часопису до цільової читацької аудиторії є одним з важливих завдань, що постають сьогодні перед редколегією.

Резюмуючи, відзначу кілька закономірностей, які вдалося помітити завдяки даному дослідженню. Перше, що впадає в очі при перегляді звіту²⁸, — схожа динаміка багатьох із представлених показників: високий рівень в перший рік модернізації (2009), помітне зростання у 2010–2012 роках, спад у 2013–2014 та поступове повернення до позначки, близької до рівня 2009-го в останні два роки (2016–2017). Цілком нормальна й позитивна динаміка для будь-якого процесу модернізації (утім, відомі певні винятки).

Так, кількість і обсяги матеріалів круглих столів — однієї з найуспішніших новацій — наприкінці досліджуваного періоду перевищили рівень 2009 року майже вдвічі. Натомість частка таких типів матеріалів, як репліки, наукові повідомлення та рецензії, за той самий час майже вдвічі зменшилася, що свідчить, мабуть, про необхідність переосмислення цих форматів публікацій та докладання редколегією додаткових зусиль по їх інтенсифікації.

Досить збалансованою є структура журналу за типами публікацій: третина матеріалів загальногуманітарного та інформаційно-комунікативного

²⁷ За даними Державної служби статистики України на 2017 рік.

²⁸ Нагадаю, що розширена версія матеріалу із візуалізацією статистичних даних доступна на сайті часопису за адресою: <http://journal.philosophy.ua/node/7651>.

характеру на тлі переважного масиву наукових статей у підсумку не позбавляє журнал академічності та відповідає курсу на розширення стилістики та змістових рамок журналу, узятому дев'ять років тому.

Так само гармонійним є склад авторів за галузями науки, що вони представляють: чверть авторського кола становлять представники різних академічних та практичних галузей, які доповнюють переважну більшість філософів, забезпечуючи умови для ефективного міждисциплінарного діалогу. Склад авторів за належністю до різних професійних осередків також є доволі пропорційним, без помітних зсувів в бік тих чи інших установ.

Можна порушити питання збалансованості складу дописувачів за науковими ступенями через незначну частку аспірантів та магістрантів — утім, ймовірно, переважання авторів більш високого наукового статусу є виправданим заради збереження наукового рівня одного з провідних вітчизняних філософських журналів. Вимагає уваги гендерний склад авторів (менш як третина жінок в усьому загалі) — утім, це проблема не лише «Філософської думки», а вітчизняної науки загалом.

Не вдалося досягнути поставленої мети щодо розширення географії дописувачів. Щорічна кількість іноземних авторів в останні роки стала меншою, ніж на початку досліджуваного періоду, а географія українських авторів залишається вельми вузькою: три чверті киян серед авторів, тоді як решта міст здебільшого представлені одним-єдиним автором. Цей розподіл почасти корелює з тематикою публікацій: наприклад, дослідження української філософії, за поодинокими винятками, обмежуються сучасним періодом історії київської школи, тоді як дослідження більш давніх періодів — кількома іменами.

Вельми збалансованим є показник оновлюваності авторського складу за досліджуваний період: від 64 до 85 унікальних авторів щороку, серед яких в середньому маємо 60-відсоткове оновлення авторського складу. Корелює з ним показник публікаційної активності авторів: наявність стабільних 20% дописів представників «авторського активу» дозволяє зберегти більш-менш стабільні та впізнавані почерк і обличчя журналу; 80% публікацій змінних авторів привносять свіжі ідеї та авторські позиції.

Деякі ж моменти, що на початку періоду сприймалися як негативні, як от брак публікацій, що аналізують стан і тенденції розвитку сучасної філософської спільноти, вдалося переоцінити завдяки систематизації та системному аналізу архівів часопису: близько 60 таких матеріалів менш як за десять років — результат, якого досягає далеко не кожне видання.

Сподіваюся, це дослідження продовжує, але не завершує започатковану сім років тому традицію осмислення буття журналу крізь призму статистики, й у грудні 2027 року світ побачить чергове число «Філософської думки» з аналізом наступної декади її шляху.

Ламі Ясна

ФІЛОСОФСЬКИЙ ЖУРНАЛ У ДЗЕРКАЛІ СТАТИСТИКИ: 2009–2017

У статті подано результати кількісного аналізу випусків часопису «Філософська думка» з 2009 по 2017 рік за 32 показниками, що характеризують демографічний, географічний та академічний склад авторського кола, структурний і тематичний виміри змістового наповнення часопису, а також ефективність його розповсюдження серед читачів. Проведений аналіз дав змогу зафіксувати низку тенденцій розвитку часопису, порівняти ці дані із показниками попереднього періоду, а також зробити висновки щодо результативності модернізації журналу, яка здійснювалася впродовж досліджуваного періоду.

Ключові слова: філософська періодика, наукова періодика, філософський журнал, кількісний аналіз

Ламі Ясна

PHILOSOPHICAL JOURNAL IN THE MIRROR OF STATISTICS: 2009–2017

In this paper I present the results of the quantitative analysis of 2009–2017 archives of “Philosophical Thought” — the leading Ukrainian academic journal in the area of philosophy. This analysis was carried out with 32 indicators which characterize demographic, geospatial and academic structure of the journal’s authors, its contents and the effectiveness of distribution of its materials among the target readership. The results of the analysis demonstrate development trends of the journal; allow comparing them with the previous period data and make it possible to draw conclusions concerning the effectiveness of the refinement process which lasted throughout the period under review.

Keywords: academic journal, philosophical journal, quantitative analysis

---

Ясна, Ламі — спеціаліст із фінансів та банківської справи, магістр релігієзнавства, аспірант Інституту філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України, стажер часопису «Філософська думка», розробник сайту часопису, а також порталу «Філософія в Україні» та реєстру академічних філософських перекладів «*Translatio Humanitatis*».

Yasna, Lami — Master of Finance and Banking, Master of Religion Studies, PhD candidate (Institute of Philosophy of the NAS of Ukraine), the intern of “Philosophical Thought” journal, the developer of site of “Philosophical Thought”, “Philosophy in Ukraine” portal and the registry of academic philosophical translations “*Translatio Humanitatis*”.
